

τάτη, ἡ ἀληθὴς ἀλήθεια, ἡ δυστυχία, ἡ μοιραία αὕτη καὶ πατροπαράδοτος καταδίκη, τὴν ὁποῖαν οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ καταπολεμήσῃ, διότι οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ ἀφυπνισθῇ ἀπὸ τῆς νάρκης, εἰς ἣν διατελεῖ ἀπὸ τοσούτων αἰώνων...

Πτωχοὶ ὄνειροπόλοι! ὅσοι πλάττοντες διὰ τῆς καρδίας καὶ οὐχὶ διὰ τῆς πείρας χειμαιρικὸν κόσμον καὶ ἀτενίζοντες πρὸς τὸν μυστηριώδη καὶ ἀκατάληπτον οὐρανόν, ἀνεγνώσατε ἴσως κατὰ τὰς μακρὰς νύκτας τῶν ἐκστάσεών σας τὸ μέγα καὶ ἄπειρον αὐτοῦ βιβλίον, χωρὶς νὰ φροντίσητε νὰ μελετήσητε τὸ μικρὸν καὶ περιωρισμένον βιβλίον τοῦ μικροῦ τούτου πλανήτου, χωρὶς νὰ παρατηρήσητε τὴν πρὸ ποδῶν ὑμῶν χάλινουσαν ἄβυσσον τῆς εἰρονης καὶ πικρᾶς εἰμαρμένης!... Ποῖος εἶναι ὁ προορισμός σας; ποῖον τὸ μέλλον σας, ἀτυχεῖς φιλόσοφοι, ποιηταί, σεπτοὶ ἱεροφάνται καὶ μαχηταί τῶν ὠραιότερων τῆς ἀνθρωπότητος δικαιωμάτων; ποία ἡ ἀνταμοιβή σας; ἡ ἀγνωμοσύνη, τὸ μῖσος, ὁ σταυρὸς, τὸ μαρτύριον. Αἱ ιδέαι σας εἶναι οὐτοπία, αἱ σκέψεις σας ἀκατάληπτα *ægrî somnia*... Διὰ σᾶς τὸ φρενοκομεῖον, τὸ νοσοκομεῖον, ἡ εἰρκτὴ, ὅποτε οἱ δῆμιοί σας, οἱ εὐάριθμοι δῆμιοι ὀλοκλήρου τῆς κοινωνίας ὀργιάζουσι, κωφοὶ καὶ ἀναίσθητοι πρὸς τοὺς σιωπηλοὺς στόνους τοῦ μαρτυρίου σας!..

Ἐν ἐκ τῶν πολυαρίθμων τούτων θυμάτων τῆς κοινωνικῆς ἀδικίας ὑπῆρξε καὶ ὁ Ἡγήσιππος Μορώ. Ἀφανὴς καὶ ἄγνωστος ἐγεννήθη, ἀφανὴς καὶ ἄγνωστος ἀπέθανεν ἐντὸς νοσοκομείου, ἀφανὴς ἐτάφη εἰς τὸ νεκροταφεῖον...

Ὅταν ἡ ψυχρὰ τοῦ μνήματος πλάξ ἐκάλυψε τὸ ἀπουεκρωθὲν ἐκείνου σῶμα, δὲν ἐρρίφθη ἐν ἄνθος ἐπὶ τοῦ πικροῦ τάφου του, δὲν ἐρρευσαν ἐπ' αὐτοῦ δάκρυα μητρὸς ἢ ἐρωμένης, οὐδεμία καρδιά ἐσκίρτησεν ἐκ πόνου καὶ συμπαθείας ἐπὶ τῇ ἀώρῳ ἀπωλείᾳ του· μόνος ὁ μαῦρος σταυρὸς, ἀπλοῦν ἔμβλημα τοῦ θανάτου, ἀνεστηλώθη ἐπὶ τοῦ ἐρημικοῦ τάφου τοῦ ποιητοῦ τῆς Μυοσωτίδος!

Ν. ΚΑΖΑΝΣ

## Ο ΓΑΜΟΣ

ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΝΕΩΤΕΡΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙΝ \*)

Οἱ γάμοι ἐγίνοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ, εἰς ἐκεῖνα πρὸ πάντων τὰ μέρη, ἔνθα δὲν ἐξετάζεται τόσον ἡ μέλλουσα οἰκονομικὴ τῆς οὕτω σχηματισθείσης οἰκογενείας κατάστασις, ὅσον ἡ εὐδαιμονία καὶ σωματικὴ εὐεξία τῶν συζύγων. Ἐν Μάνη οἱ μονογενεῖς πρὸ πάντων υἱοί, παῖδες ἔτι ὄντες, νυμφεύονται ὅπως μὴ ἀπολεσθῇ τὸ ὄνομα των, οὐδόλως δὲ σπάνιοι εἰσὶν οἱ ἀρραβῶνες μελλονύμφων ἐν τῇ γαστέρι τῆς μητρὸς ἔτι ὄντων· παρ' Ἀλβανοῖς, ὧν τὰ ἔθιμα ἔνεκα τοῦ χαρακτῆρος τῆς φυλῆς των πολὺ ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῶν Μανιατῶν, ὁ πρωτότοκος υἱὸς ἅμα γίνῃ τριετῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἀρραβωνισθῇ· διότι νομίζουσιν ὅτι εἰς τοὺς μνηστήρας εἶναι ἰλεως ὁ οὐρανός. Ἡ τοιαύτη συνήθεια ἐπικρατεῖ καὶ ἐν Ζαχαρίῳ τῆς Ἡπείρου, ὁ δὲ κύριος Χασιώτης ἐν τινι περὶ τῆς χώρας ταύτης μονογραφίᾳ ψέγει αὐτὴν, γνώμονα ἴσως λαμβάνων τὰ παρ' ἡμῖν κοινωνικὰ ἔθιμα, οὐχὶ νομίζω ὀρθῶς ποιῶν· διότι κατωτέρω δὲν δύναται νὰ μὴ ὁμολογήσῃ «ὅτι πολὺ ὀλίγαι συνέβησαν τοιούτων γάμων κακαὶ συνέπειαι, καὶ ὀλίγιστα ἀκούονται παράπονα.» Ἡ ἐκκλησία καὶ οἱ ἐν ἰσχύϊ νόμοι διατάττουσιν ὅπως ἡ τοῦ γάμου ἱεροτελεστία γίνηται μεταξὺ ἀρρένων ἀνωτέρας ἡλικίας τῶν δεκαῆς ἐτῶν καὶ θηλέων τῶν δεκατεσσάρων. Οἱ δὲ νόμοι αὗτοι εἰς τὰ πλεῖστα τῆς Ἑλλάδος μέρη τηροῦνται.

Καὶ συνάπτονται μὲν συνήθως οἱ γάμοι μεταξὺ προσώπων τῆς αὐτῆς τάξεως· «ὁ φτωχὸς φτωχὴν ἐπῆρε καὶ ὁ Θεὸς πολλὰ καλὰ τῶν ἔδωκε,» λέγει μία δη-

\*) Ἀναβάλλοντες κατ' αἵτησιν τοῦ συγγραφέως διὰ τὸ προσεχὲς φυλλάδιον τὸ τέλος τῆς περὶ Κληδόνων πραγματείας, δημοσιεύομεν σήμερον τὰ ἀνωτέρω, ἀπόσπασμα ὄντα ἐκ τοῦ γάμου, κεφαλαίου τοῦ περὶ ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων συγγράμματος τοῦ Κ. Ν. Πολίτου, παραλιπόντες τὰς σημειώσεις.



μώδης παροιμία· ἀλλὰ δὲν ἔλειψε νὰ κατανοήσῃ καὶ ὁ λαὸς τὴν παντοδύναμον τοῦ πλούτου ἐν τῷ κόσμῳ ἐπιρροήν, καὶ ἐν ἄλλῃ παροιμίᾳ ἀποφαίνεται: «Σὲ πλούσιο σπίτι τὸ παιδί σου βάλε καὶ προῖκα μὴ γυρεύῃς.» Ἐνίοτε ἡ κοινὴ γνώμη τὸ κάλλος προτιμότερον τῆς προικὸς θεωρεῖ, ὡς ἐν τῇ ἐξῆς παροιμίᾳ, ἥς ἀνάλογον ιδέα ἐν εὐρίσκομεν ἐντὶ ἐπιγράμματι τῆς Παλατινῆς ἀνθολογίας·

Ποῦ πάραι χίλια ἑπέρπυρα καὶ κκκοιδῆ γυναῖκα  
τὰ χίλια πᾶν εἴ τ' ἀνάθεμα κ' ἡ κκκοιδῆ πομένει.

Ἀλλὰ πλειότεραι εἰσὶν αἱ παροιμίαι ἐν αἷς μυκτηρίζεται ὁ οἰκογενειακὸς βίος ὠραίων, ἀλλὰ πενήτων συζύγων, ἐν ᾧ ἐξαίρεται ἡ τῶν ὑσχήμων ἀλλὰ πλουσίων εὐδαιμονία.

Οἱ γάμοι συνάπτονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεταξὺ οἰκογενειῶν εἰς τὴν αὐτὴν κατοικουσῶν χώραν· διότι «παπούτσι ἀπὸ τὸν τόπον σου, κί' ἄς ᾔν' καὶ ἔμπαλωμένο,» λέγει παροιμιαζόμενος ὁ λαὸς συμφώνως πρὸς τὸ Ἡσιόδειον:

Τὴν δὲ μάλιστα γαμεῖν ἤτις σέθεν ἐγγύθι ναίει

καὶ νόμον τινὰ Ἀττικὸν κωλύοντα τὸν μετὰ ξένης γάμον ἀστοῦ Ἀθηναίου.

Ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας νυμφεύονται τὰ τέκνα ἀναλόγως τῆς ἡλικίας των, πρὸ πάντων αἱ θυγατέρες· σπανιώτατα δὲ ἡ μᾶλλον οὐδέποτε παρὰ τοῖς σταθερῶς εἰς τὰ πατρία ἐμμένουσιν, νυμφεύεται ἡ νεωτέρα πρὸ τῆς πρεσβυτέρας αὐτῆς ἀδελφῆς. Τὸ ἔθιμον τοῦτο εὐρίσκομεν καὶ εἰς τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα παρὰ τοῖς Σημιτικοῖς λαοῖς· ἰδοὺ τί λέγει ἡ Πεντάτευχος: «Εἶπε δὲ Λάβαν· οὐκ ἔστιν οὕτως ἐν τῷ τόπῳ ἡμῶν δοῦναι τὴν νεωτέραν πρὶν ἢ τὴν πρεσβυτέραν.»

Περὶ τοῦ γάμου τῶν τέκνων των, τῆς προικὸς καὶ τῶν τοιούτων φροντίζουν οἱ γονεῖς, χωρὶς νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν τὴν συγκατάθεσιν ἢ ἀπλῶς τὴν γνώμην αὐτῶν. Τὸ αὐτὸ ἐγένετο ἐν τῇ συναφῇ γάμων καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς, παρὰ τοῖς ὁποίοις ἡ τῶν ἡθῶν ἀπλο-

κότης καθίστα δυνατὴν τὴν ὑπαρξιν εὐδαίμονος συζυγικοῦ βίου καὶ ἐν τοῖς οὕτω συναφθείσι συνοικεσίοις.

Πηλεὺς θῆν μοι ἔπειτα γυναῖκα γαμέσσετα·  
[αὐτός]

λέγει ὁ Ἀχιλλεὺς παρ' Ὀμήρῳ· σαφέστερον δὲ ἡ Ἑρμιόνη παρ' Εὐριπίδῃ λέγει:

Νυμφευμάτων μὲν πῶν ἐμῶν πατήρ ἐμός  
μέριμναν ἔξει κοῦκ' ἐμὸν κρίνειν τόδε.

Ὅτι τοιοῦτον ἔθιμον καὶ παρὰ Ῥωμαίοις ὑπῆρχε δεικνύουσιν αἱ ἐξῆς τοῦ Τερεντίου στίχοι ἐν οἷς υἱὸς τις ὁ Πάμφιλος λέγει:

Præteriem modo  
mibi apud forum, uxor tibi ducenda est, Pam-  
[phile, hodie inquit;  
ubi domum.—Id mihi visus est dicere; abicito,  
[ et para suspende te.—

Ὁμοίως οἱ γάμοι γίνονται παρ' Ἀλβανοῖς καὶ Σέρβοις· παρὰ τοῖς τελευταίοις συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ ἔρχονται εἰς λόγους μετὰ τῶν γονέων ἢ πλησιεστάτων συγγενῶν τῆς νύμφης, ἥς ἡ συγκατάθεσις οὔτε κἂν ζητεῖται.

Ἀνάλογος συνήθεια εἶναι ἡ εἰς ὀλίγα μόνον μέρη πρὸ ἀρκετῶν χρόνων ἐθιζομένη, τοῦ ἀγορίζειν τὴν νύμφην, ἀναλογοῦσα πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων *coëmptio*. Τοῦτο μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐγένετο παρὰ Μανιάταις, παρ' οἷς ἡ σύζυγος ἡγοράζετο ἀντὶ μικρᾶς ποσότητος γροσίων· ἐν Τεγέα τῆς Ἀρκαδίας πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐτελεῖτο πανήγυρις ἐν πλατείᾳ πεδιάδι πρὸ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας ἰσως Ἀθηναῖς, εἰς χριστιανικὴν μετατραπέντος ἐκκλησίαν, καὶ ἔδραν τοῦ ἐπισκόπου κατὰ τὸν Μεσαίωνα (Παλαιοεπισκοπή.) Ἐκεῖ καὶ γάμοι κατὰ τὰς μαρτυρίας πολλῶν γερόντων συνήπτοντο τοῦ γαμβροῦ ἀγοράζοντος τὴν νύμφην, καὶ οἵκαδε μετ' αὐτῆς ἀπερχομένου μετὰ τὴν ἱεροτελεστείαν — Ὁ About σαρκαστικῶς διηγείται τὴν ἱστορίαν ἀγωνιστοῦ τινος τοῦ 1821, καὶ ὑπουργοῦ τοῦ Ὀθωνος μετὰ ταῦτα χρηματίσαντος, ὅστις, ὡς οἱ τοῦ Ὀμήρου ἥρωες, ἡγόρασε μίαν γυναῖκα



μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων, ἣν μετέπειτα ἐννυμφεύθη. Παρ' Ἀλβανοῖς, ὡς ὁ Hahn διηγεῖται, ὁ γαμβρὸς ἀγοράζει τὴν νύμφην, καὶ τὸ πρῶτον σάββατον πρὸ τῆς τελετῆς τοῦ γάμου ἀποστέλλει αὐτῇ τὰ φορέματά της καὶ 100 γρόσια, ὅπως τὸ ἔθιμον ἐκπληρωθῇ. — Ἡ τῶν γυναικῶν πρᾶσις ἦν φαίνεται ἔθιμον τῶν ἀρχαιοτάτων καὶ βαρβάρων λαῶν. «Τοὺς γὰρ ἀρχαίους νόμους λίαν ἀπλοῦς εἶναι καὶ βαρβαρικοὺς (λέγει ὁ Ἀριστοτέλης)· ἐσιδηροφόρουν γὰρ τότε οἱ Ἕλληνες, καὶ τὰς γυναῖκας ἐωνοῦντο παρ' ἀλλήλων.»

Τοῦτου ἔθιμον παραπλήσιον, ἀρχαιοτάτης καταγωγῆς, εἶναι ὁ ἄνευ προικὸς γάμος, παρὰ Μανιάταις μόνον τηρούμενον· ὡς καὶ ὁ κ. Καλαποθάκης ἀναφέρει, ὁ πατήρ ἢ οἱ τῆς νύμφης συγγενεῖς οὐ μόνον οὐδεμίαν ἄλλην προῖκα, πλὴν τῶν ἐνδυμάτων, ἅτινα ἀναλόγως τῆς ἐαυτῶν καταστάσεως εἰμποροῦν νὰ ἦναι πολλὰ ἢ ὀλίγα, δίδουσιν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ νυμφίου λαμβάνουσιν, ὁ μὲν πενθερὸς ἂν μὲν ἦναι ἀνωτέρας ἢ ἴσης γενεᾶς μετὰ τὴν τοῦ γαμβροῦ πολλὰς ἢ ὀλίγας δραχμὰς κατὰ τὴν συμφωνίαν (ἐνίοτε μεταξὺ τῶν πτωχοτέρων 50 γρόσια)· ἔπειτα ἀριθμὸν τινα σφακτῶν καὶ ἀνάλογον ἀριθμὸν ἄρτων ἀρκετὰ μεγάλων, καὶ διπλασίας τούτων ὀκάδας οἶνον. Κατόπιν ἐν τῷ παραδίδοσθαι τὴν νύμφην, ὁ νυμφίος, ὅστις οὐδέποτε πρὸ τῆς στιγμῆς ταύτης δύναται νὰ πλησιάσῃ τὴν νύμφην καὶ νὰ συνομιλήσῃ μετ' αὐτῆς, εἶναι ὑπόχρεως νὰ δώσῃ δραχμὰς τινὰς πρὸς τὸν παραδίδοντα αὐτῷ τὴν νύμφην, καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς στενωτέρους συγγενεῖς αὐτῆς, ἐκ τούτων δὲ αἱ μὲν πρὸς τὸν παραδιδόντα διδόμεναι καλοῦνται παραδοτικά, αἱ δ' εἰς τοὺς συγγενεῖς τῆς νύμφης παλλικαριάτικα. Σημειωτέον ὅτι ὁ θελήσας νὰ λάβῃ σύζυγον ἀνωτέρας οἰκογενείας, οὐ μόνον λίαν ἀκριβὰ πληρώνει αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ ὑπήκοος σχεδὸν τοῖς συγγενεῦσι τῆς νύμφης γίνεσθαι· ἂν ὅμως ὁ γαμβρὸς ἦναι ἀνωτέρας οἰκογενείας, τότε ἀντὶ νὰ δίδῃ λαμβάνει παρὰ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ, καὶ εἶναι ὑπόχρεως νὰ ὑπερασπίζεται αὐτόν

τε καὶ τοὺς λοιποὺς συγγενεῖς του ἐν πάσαις περιστάσεσι. Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἔσχεν ἰσχὺν νόμου, καὶ ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ συλλέξαντος τὰς νομικὰς τῆς Ἑλλάδος συνηθείας κυρίου Καλλιγᾶ.

Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐπεκράτει καὶ παρὰ Σέρβοις. Ἡ νύμφη δὲν ἔφερε τῷ συζύγῳ της προῖκα, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ ἦν ὑποχρεωμένος νὰ προσφέρῃ τοῖς γονεῦσιν αὐτῆς ἔδνα. Μόνον ὁ κώδιξ τοῦ Δανιὴλ Β' Πέτροβιτς ἀναγνωρίζει ὡς νόμιμον τὸν θεσμὸν τῆς προικὸς.

Εἶπαμεν ὅτι τὸ ἔθιμον τοῦτο ἦν ἀρχαιότατον. Παρ' Ὀμήρῳ, ὡς γνωστὸν, ὁ μνηστήρ ἔδιδεν ἔδνα εἰς τὸν πατέρα τῆς νύμφης. Νόμος δέ τις τοῦ Λυκούργου ἐκέλευε γαμεῖν ἀπροίκους· ὁ δὲ Σόλων κατὰ Πλούταρχον αὐτῶν ἄλλων γάμων ἀφείλε τὰς φερνὰς, ἱμάτια τρία, καὶ σκεύη μικροῦ νομίσματος ἄξια κελεύσας, ἕτερον δὲ μηδὲν ἐπιφέρεισθαι τὴν γαμετήν. — Παρ' Ἑβραίοις αἱ γυναῖκες δὲν ἔφερον προῖκα πρὸς τοὺς ἀνδρας, ἀλλ' οὗτοι προσέφερον γαμήλια δῶρα· ὡσαύτως καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Γερμανοῖς, ὧν ὁ καθ' ὅλου βίος καὶ χαρακτήρ πολλὰς ἀναλογίας πρὸς τὸν τῶν Μανιατῶν παρουσιάζει.

Περὶ προικὸς τοῦ λόγου γενομένου θέλω εἶπει τινὰ ἐνταῦθα, σημειῶν ὅτι τὰ περὶ αὐτῆς ἔθιμα ὑπὸ νομικὴν ἐποψίν ἀναφέρει καὶ ὁ Mauger.

Ἡ προῖξ κυρίως συνίσταται εἰς χρηματικὸν τι ποσὸν, καὶ ἀκίνητα κτήματα· οὐχ ἥττον μέγα μέρος αὐτῆς ἀποτελοῦσι καὶ ἀρκετὰ ἐπιπλα τοῦ οἴκου, καὶ ἱματισμὸς (σκουτισμὸς, σκουτικὸν), καὶ διάφορα τῆς πολυτελείας κοσμήματα ὑπὸ τῶν γονέων τῇ νύμφῃ δωρούμενα· ταῦτα ἐκθέτουσιν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, ὅπως ἐρχόμενοι οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι παρατηρῶσι καὶ θαυμάζωσιν αὐτά. Τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν τοῦ Πλουτάρχου χωρίου δεικνύει ὅτι καὶ παρ' ἀρχαίοις ἐδίδοντο ὡς προῖξ ἱμάτια καὶ σκεύη. Ἡ Κλυταιμνήστρα παρ' Εὐριπίδῃ φέρει ἐν ὀχήμασι τὴν προῖκα τῆς κόρης της Ἰφιγενείας· πρὸς καλλιτέραν δὲ τῶν παρ' ἀρχαίοις



καὶ παρ' ἡμῖν ἐθιζομένων σύγκρισιν πα-  
ραθέτω τὸ ἐξῆς τοῦ Εὐριπίδου χωρίου,  
ἐν ᾧ ὁμιλεῖ ἡ νέα τοῦ Νεοπτολέμου σύ-  
ζυγος Ἑρμιόνη:

Κόσμον μὲν ἀμφὶ κρατὶ χρυσῆς γλίστρης  
στολμὸν τε χρωτὸς τῶνδε ποικίλων πέπλων,  
αὐτῶν Ἀχιλλέως οὐδὲ Πηλέως ἀπο  
δόμων ἀπαρχὰς δεῦρ' ἔχουσ' ἀφικόμεν,  
ἀλλ' ἐκ Λακωνῆς Σπαρτιάτιδος χθονός  
Μενέλαος ἡμῖν ταῦτα δωρεῖται πατὴρ  
πολλοῖς σὺν ἔδνοις, ὥστ' ἐλευθεροστομεῖν.

Ἡ προῖξ συνεφωνεῖτο μεταξὺ τῶν  
γονέων τῶν μελλονύμφων πρότερον μὲν  
ιδιωτικῶς ἤδη δὲ ἐνώπιον συμβολαιο-  
γράφου, τὰ δὲ συντασσόμενα συμβόλαια  
προικοσύμφωνα καὶ προικοχάρ-  
τια, ἢ ἐπὶ τὸ ξευικώτερον κόπιαις κα-  
λοῦνται· ἐν δὲ Κωνσταντινουπόλει τρά-  
χωμα λέγουσι τὰς ἐν τοῖς συνοικεσίοις  
διδόμενας τῷ γαμβρῷ παρὰ τῆς νύμφης  
χρηματικὰς ἐπιδόσεις.

Ἡ προῖξ κομίζεται ἐπὶ ἵππων συγ-  
χρόνως μὲ τὴν συνοδίαν τοῦ γαμβροῦ,  
παραλαμβάνοντος τὴν νύμφην. Ἐν Κε-  
ρασοῦντι ὅμως συνειθίζουσι νὰ πέμπω-  
σιν οἱ γονεῖς τῆς νύμφης τὴν πρωτὴν  
τῆς τρίτης φορτῶσαντες εἰς τινα γυναῖκα  
τὸ κιβώτιον αὐτῆς, περιέχον τὴν προῖκα  
συνισταμένην εἰς ὀρισμένην ποσότητα  
ἐνδυμασιῶν· οἱ πλουσιώτεροι δίδουσιν  
ὅσα ἂν θέλωσιν. Εἰς τὴν κομίσασαν δὲ  
τὸ κιβώτιον τοῦτο δίδεται μικρόν τι  
ποσὸν χρημάτων. Ἀνοίγεται δὲ ἐνώπιον  
πολλῶν συγγενῶν καὶ φίλων συναθροι-  
σθέντων ἐπὶ τούτῳ.

Ἐκτὸς τῆς κεκανονισμένης προικὸς  
καὶ ἄλλα δῶρα συνειθίζονται νὰ δίδων-  
ται, μέρος αὐτῆς ἀποτελοῦντα· τοιαῦτα  
εἶναι ἡ προγαμιαία δωρεὰ, τὰ  
ἐμβατήκια, τὰ ἀνακαλυπτήρια  
καὶ τὰ ἀπανωπροῖκια. Ἡ προγα-  
μιαία δωρεὰ εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὰ προ-  
γαμεία τῶν ἀρχαίων, δῶρα πρὸ τοῦ  
γάμου διδόμενα. Ἐμβατήκια δὲ λέ-  
γονται τὰ εἰς τὸν γαμβρὸν ἢ τὴν νύμφην  
ὑπὸ τῶν πενθερῶν δωρούμενα κτήματα,  
ὅταν οὗτοι ἐμβαίνωσιν εἰς τὴν οἰκίαν  
τῶν (τὸ πεθερικό.) Τὰ ἀνακαλυ-  
πτήρια παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐδίδοντο,

ὅτε τὴν νύμφην πρῶτον ἐξάγουσι τῇ  
τρίτῃ ἡμέρᾳ. Καὶ νῦν τῇ τρίτῃ τοῦ γάμου  
ἡμέρᾳ οἱ συγγενεῖς καὶ οἰκεῖοι φίλοι  
δῶρα τοῖς νεονύμφοις προσφέρουσιν.  
Ἐν Κερασοῦντι τὴν τρίτην ἀπὸ τοῦ  
γάμου ἡμέραν ἀρχίζουνσι τὰ χαρίσματα·  
εἰς τὴν νύμφην προσφέρουσιν εἰς πάν-  
τας τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ ποτήριον οἰνοπνεύ-  
ματος, χαρίζουσιν ἕκαστος φλωρίον ἴσης  
ἢ διαφόρου ἀξίας, ρίπτοντες αὐτὰ ἐντὸς  
τοῦ ποτηρίου, ὅταν πῖωσι τὸ οἰνόπνευμα.  
Ἡ νύμφη ἀναλαμβάνουσα τὸ ποτήριον  
φιλεῖ καὶ πάλιν τὴν χεῖρα τοῦ δόντος.  
Ἐρχονται δὲ καὶ διάφοροι συγγενεῖς καὶ  
φίλοι, καὶ ποιῶσιν ὁμοίως. Ἐν Κύπρῳ  
ἐξημέρωμα λέγονται, ὡς διδόμενα  
ὑπὸ τοῦ νυμφίου τῇ νύμφῃ περὶ τὴν  
αὐγὴν τῆς ὑστεραίας τοῦ γάμου, ὁμοιά-  
ζουσι δ' οὕτω πρὸς τῶν ἀρχαίων τὰ  
ἐπαύλια τὰ μετὰ τὴν ἐρχομένην ἡμέ-  
ραν τοῦ γάμου δῶρα παρὰ τοῦ τῆς νύμ-  
φης πατρὸς φερόμενα τοῖς νυμφίοις ἐν  
σχήματι πομπῆς.

Ἀλλαχοῦ προσφέρονται τῇ νύμφῃ  
δῶρα πρὸ τῆς τελετῆς τοῦ γάμου, ἢ εὐθύς  
ἅμα περατωθῇ ἡ ἱεροτελεστία. Κάπου  
δ' ἄλλοῦ, λέγει ὁ Κ. Ἀντωνιάδης ἐν τῇ  
Κρητηίδι

Κάπου δ' ἄλλοι νεανῖαι τὰ δῶρα συλλέγουσιν, ὅσα  
φέρουσι φίλοι πιστοί, κηδεσταί, συγγενεῖς καὶ  
[ἐταῖροι,  
μέλλοντες ἔπαινον πάλιν ν' ἀκούσουν εἰς πλῆθος  
[διστίχων.

Ἄδουν καὶ πλέκουν στεφάνην χρυσῇ νομισμάτων  
[ἀρχαίων,  
ἢν τινα κόρη μικρὰ πρὸς τὴν νύμφην ἐν ὥρᾳ θᾶ  
[φέρει.

Τελουμένου τοῦ μυστηρίου, ὁ πατὴρ  
πρῶτος ἀσπάζεται τοὺς στεφάνους, δίδει  
τὴν εὐχὴν του ἐπισήμως εἰς τοὺς στε-  
φομένους, καὶ ἀναρτᾷ εἰς τὸν λαιμὸν  
τῆς νύμφης χρυσᾷ νομίσματα. Τὸ αὐτὸ  
πράττει ἡ μήτηρ καὶ ἅπαντες οἱ συγγε-  
νεῖς βαθμηδόν, καθὼς καὶ οἱ παρευρι-  
σκόμενοι ἅπαντες δίδουσι χρηματικὰ  
δῶρα εἰς τὴν νύμφην. Εἰς πολλὰ μέρη  
τῆς Ρούμελης τίθεται δίσκος ἐπὶ τῆς  
κεφαλῆς τῆς νύμφης καὶ ἐπ' αὐτοῦ οἱ  
περιστώτες ρίπτουσι νομίσματα, ἅτινα



ὑστερον τρυπᾶ ἡ νύμφη καὶ κοσμεῖ τὸ φέσι ἢ τὸν λαιμόντης. Ἐν Πελοποννήσῳ μετὰ τὸ τέλος τῆς ἱεροτελεστίας κάθεται ἡ νύμφη εἰς γωνίαν τινὰ τῆς αἰθούσης οἱ δὲ πλησιέστεροι συγγενεῖς ἀσπασζόμενοι αὐτὴν τῇ δωροῦσιν ἀδαμάντινον δακτύλιον.

Ὁ Lebun περιγράφει ἕτερον τρόπον τοῦ δίδειν τοῖς μελλονύμφοις δῶρα, σωζόμενον μέχρι τοῦ νῦν εἰς πολλὰ μέρη. Πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡ ἱεροτελεστία φέρουσι μεγάλον δίσκον εἰς τὸν ἱερέα, ὅστις τὸν θέτει πρὸ τῶν περιεστώτων καὶ ἐρωτᾷ αὐτοὺς ἂν ἔχωσι δῶρόν τι νὰ κάμωσιν εἰς τὸν γαμβρὸν καὶ τὴν νύμφην. Πρῶτος ὁ παράνυμφος (*le Compère ou Parrain qui est comme le Paranymphe*) θέτει τὸ δῶρόν του εἰς τὸν δίσκον καὶ μετ' αὐτὸν πάντες οἱ προσκεκλημένοι ἕκαστος κατὰ τὴν περιουσίαν του ἢ τὴν ἐλευθεριότητά του. Τινὲς μὲν δίδουσιν ἐν χρυσοῦν δουκάτον, ἄλλος ἐν τάληρον, καὶ οἱ πενέστεροι ἐν γρόσιον (*vingt huit sous*). Ἄλλοι δίδουσιν πράγματα διὰ τὸ οἰκοκυρεῖον, ὡς μανδήλιον, λυχνίας, μαγειρικά σκεύη καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὅταν ὅλοι προσήνεγκον τὰ δῶρά των ὁ παράνυμφος συλλέγει ὅλα τὰ χρήματα, τὰ δένει εἰς ἐν μανδήλιον καὶ τὰ θέτει εἰς τὴν ποδιάν τῆς νύμφης, βάλλει δὲ κατὰ μέρος τὰ ἐπιπλα.

Ἀνω προῖκι λέγεται τὸ ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ εἰς τὸν γαμβρὸν διδόμενον κτήμα, ὅταν ἡ κόρη του δὲν ἦτο παρθένος. Ἀνωτέρω δὲ ἐποισάμεθα μνείαν τοῦ παληκαριάτικου, δωρεᾶς ὑπὸ χήρας διδομένης εἰς γαμβρὸν, ὅστις συνέρχεται μετ' αὐτῆς εἰς γάμον, τὸ πρῶτον νυμφευόμενος.

Ὁ γαμβρὸς εἶναι ὑπόχρεως νὰ ἀγοράσῃ τὴν νυμφικὴν ἐσθῆτα, ἣν τινα πέμπει εἰς τὴν νύμφην διὰ παιδός, εἰς δὲ ἡ νύμφη προσφέρει δῶρόν τι. Ἐν Κερασούντι τὴν κυριακὴν τοῦ γάμου πέμπονται εἰς τῆς νύμφης τὰ σινία. Εἶναι δὲ ταῦτα δύο δίσκοι, ἐφ' ὧν τίθενται διὰ τὴν νύμφην ὑποδήματα καὶ καλύπτρα, ἥτις πρότερον μὲν ἦν ἐριούχον ἢ ὑφασμα διάχρυσον, καὶ ἐλέγετο τοῦ βᾶκι τανῦν

δὲ εἶναι μεταξίνη (τουρκιστὶ τσαρτσάφ). Τούτους φέρουσιν ἐπὶ κεφαλῆς νεάνιδες ἢ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ, συνοδευόμεναι ὑπὸ τῶν γυναικῶν. Ἀφ' οὗ δὲ παρατεθῶσιν αὐταῖς τρωγάλια καὶ τράπεζα, τίθενται ἐν τοῖς αὐτοῖς δίσκοις ἀπὸ μέρους τῆς νύμφης ὑποκάμισά τινα διὰ τὸν γαμβρὸν, τὸν παράνυμφον, τοὺς γονεῖς, τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἄλλους τινὰς συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ.

Ἡ χρηματικὴ ποσότης, ἡ διδομένη ὡς προῖξ δὲν εἶναι παντάπασιν ὑπέρογκος· ὁ Γάλλος Aboul ὁ πάντα ἐν Ἑλλάδι περιπαίζων, διότι μέτρον τὴν Εὐρωπαϊκὴν κοινωνίαν νὰ λαμβάνῃ συνειθίζει, ποιεῖ μετ' εἰρωνείας λόγον καὶ τῶν μικροσκοπικῶν προικῶν, ἀλλ' ὡς ὁ κύριος Βρετὸς παρατηρεῖ ἡ προῖξ πολλάκις καταντᾷ τύπος ἀπλοῦς τοῦ συνοικεσίου, ἂν καὶ δὲν λείπουσιν οἱ προικοθῆραι τὰ τοιαῦτα ὁμῶς συνοικέσια δὲν εἶναι ἐκ τῶν εὐτυχесτέρων. Ἐν τούτοις, ὡς ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ συνήθως συμβαίνει, πολλαπλασιαζομένων τῶν ἀναγκῶν, ἠϋξάνετο καὶ τὸ ποσὸν τῆς προικός· κατὰ τὸν παρελθόντα μάλιστα αἰῶνα, τὸν ἀπρίλιον τοῦ 1757, ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νεόφυτος ἀπηύθυνε πατριαρχικὸν γράμμα περὶ ὅρου προικοδοσίας πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἀθηνῶν, ἐν ᾧ ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ ὠρίζετο εἰς 1500 γρόσια μετὰ τοῦ ἀναγκαίου ἱματισμοῦ ὁ ἀνώτατος ὅρος τῆς προικός. Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἀποσπῶμεν τὰ κατωτέρω, ἐν οἷς ἐν ἐκτάσει ἐκτίθενται αἱ περὶ προικὸς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνήθειαι.

«Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ οἱ τῆς πολιτείας καὶ ἐπαρχίας ταύτης (τῶν Ἀθηνῶν) χριστιανοὶ ἔφθασαν ἤδη περιπεσεῖν τοιαύτην κοινὴν δυστυχίαν τε, καὶ δυσπραγίαν ἐξ ὑπερβολῆς καὶ ἀμετρίας τὴν ἀρχὴν λαβούσῃ ἐν ταῖς διδομέναις προικοδοσίαις ταῖς θυγατράσιν αὐτῶν· ἐπικρατησάσης καὶ γὰρ ἄνωθεν συνηθείας ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ μὴ μόνον δίδοσθαι ἄσπρα μετρητὰ ταῖς εἰς γάμον ἐκδιδομέναις θυγατράσιν αὐτῶν, ἀλλὰ προσέτι προικοδοτεῖσθαι ταύταις καὶ πράγματα, καὶ κτήματα, ἐλαιόδενδρα δηλαδὴ, ἀμπέ-



λια, χωράφια, μάλαγμα, μαργαριτάρια, και φορέματα ρουχικά οὐ τῆς τυχεύσεως τιμῆς ὄντα, καὶ διὰ τὸ ἀδιόριστον εἶναι τὴν τούτοις δόσιν, εἰς ὑπέρογκόν τινα αὐξήσιν τοῦ πράγματος κατὰ μικρὸν προκεχωρηκότος φιλοτιμίαις σφαλεραῖς τῶν ἀσταθμήτῳ λογισμῷ ἀδιακρίτως εἰς ἐπιδείξεις ματαίας φερομένων ἡθῶν, οἱ τέως ἐμπολιτευόμενοι χριστιανοὶ βιαζόμενοι ἐκόντες ἀέκοντες ἀκολουθεῖν τῇ τοιαύτῃ ἀταξίᾳ τῆς ὑπερβολῆς, ἐφ' ᾧ διασῶσαι ἕκαστος τὸ τῆς ἥς ἔτυχε τάξεως ἐν τῷ πολιτικῷ καταστήματι ἔντιμον, μυρίων κακῶν ἀθρόον ἐν πείρᾳ γίνονται· αὐτοί τε γὰρ ὑποπίπτουσιν ἐσχάτῃ δυστυχίᾳ ὑναγκαζόμενοι ἐκκενῶσαι πᾶσαν αὐτῶν τὴν περιουσίαν εἰς τὴν προικοδοσίαν τῶν θυγατέρων αὐτῶν, καὶ τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς αὐτῶν ἐν ἐνδείᾳ ἐσχάτῃ ἀτίμως διαβιῶσαι, οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἄρρενας αὐτῶν παῖδας ἀπρονοήτους καὶ ἀκυβερνήτους καταλιμπάνειν, καὶ ἀδίκως ὑστερεῖν αὐτοὺς τῆς ἀνηκούσης ἀπὸ πατρικῆς φιλοστοργίας, καὶ νομικῆς διατάξεως κοινῆς καὶ ἰσομοίρου ἐκ τῆς αὐτῆς περιουσίας συμμεθέξεως μετὰ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν..... Κἀντεῦθεν διέγνωσαν, ὅπως ἡ μὲν πρώτη προικοδοσία ὑπάρχῃ διωρισμένη εἰς χίλια πεντακόσια γρόσια, δηλαδὴ πάντων τῶν προικοδοτουμένων πραγμάτων εἰς μέσον προτιθεμένων, τῶν μουλκίων, τοῦ μαλάγματος, τοῦ μαργαριταρίου, τοῦ χαλκώματος, τοῦ στάγκου, ἔτι δὲ καὶ τῶν διωρισμένων σὺν τούτοις ρουχικῶν, ἥτοι δέκα ὑποκαμισοβράκων καὶ οὐ πλειόνων, δέκα μπολίων, δύο κραββατοστρωσίων μετὰ τῶν ἐπακολουθούντων αὐτοῖς νυμφικῶν κοσμημάτων, καὶ λοιπῶν τῶν ἐπιδιδομένων μέχρι καὶ τοῦ μικροτάτου... Μετὰ δὲ τοῦτον εἶναι, καὶ γίνεσθαι καὶ δευτέρας, καὶ τρίτης τάξεως προικοδοσίαι, αἵτινες ἔχωσι μένειν ἀδιόριστοι μὲν κατὰ τὸν ἀριθμὸν ἔμπης ὀλιγωτέρας καὶ κατωτέρας ποσότητος καὶ ὑποβεβηκυίας τῇ πρώτῃ..... »

Ἀποφασισθέντος ὑπὸ τῶν γονέων τοῦ γάμου τελεῖται συμπεφωνημένην τινὰ ἡμέραν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης ὁ ἄρ-

ραβών. Ὁ μνηστὴρ μετὰ τῶν γονέων του, τοῦ παρανύμφου (κουμπάρου) καὶ τινων συγγενῶν ὑπὸ περιληπτικὸν ὄνομα συμπεθεριὸν καλουμένων, ἄρχονται ἐκ τῆς νύμφης ὅπου ἀπλῶς ἀλλάσσουσι δακτυλίδια χωρὶς νὰ τελεσθῇ ἡ ἀκολουθία τοῦ ἄρραβῶνος, ἥτις συνήθως τελεῖται τὴν κυριακὴν τοῦ γάμου, πρὸ τῆς τοῦ γάμου ἀκολουθίας. Ὁ ἄρραβὼν μεγάλας ἀναλογίας παρουσιάζει πρὸς τὴν ἐγγύησιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν *argha sponsalia* τῶν Ῥωμαίων.

Μετὰ τὸν ἄρραβῶνα οἱ μνηστῆρες βλέπουσιν ἀλλήλους συνεχῶς· ὁ ἄρμαστῆς (μνηστὴρ) ἐν Κάσσω δύναται νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸν οἶκον τῆς ἄρμαστῆς, καὶ νὰ χορεύῃ παρ' αὐτῇ. Πάσης δὲ συνδιατριβῆς φύλαξ ἐστὶν ἡ μήτηρ, ἥ τις τῶν τῆς κόρης συγγενῶν, ἀλλ' ὁ μᾶλλον ἀχώριστος καὶ αὐστηρότερος εἶναι ἡ αἰδὼς καὶ τὰ σοβαρὰ ἦθῃ· οὕτως ὁ μνηστὴρ ἐξακολουθεῖ νὰ βλέπῃ τὴν ἐρωμένην του, μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν θέλουσιν ἀναφθῇ αἱ τοῦ ὑμεναίου λαμπάδες. Ἀρχαιότερον καὶ νῦν εἰς τινα μέρη ἔνθα τὰ παλαιὰ τηροῦνται ἔθιμα, ἡ μνηστὴ ἀποφεύγει τὸν μέλλοντα σύζυγόν της, καὶ ἐν μεγάλῃ αὐστηρότητι γίνονται αἱ συνεντεύξεις αὐτῶν ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τῶν γονέων τῆς νύμφης. Ὅσῳ μακρὸν καὶ ἂν ᾖ τὸ μεταξὺ τῶν ἄρραβῶνων καὶ τοῦ γάμου διάστημα οἱ μνηστῆρες δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον οὔτε νὰ βλέπωνται, οὔτε νὰ συναντῶνται, λέγει ὁ Fauriel. Ἐν Κερασούντι καὶ μετὰ τὸν ἄρραβῶνα οὐδέποτε συγχωρεῖται τοῖς νέοις συμπεριφορά. Καὶ σπουδάζει μὲν ὁ νέος ὅπως βλέπῃ τὴν μνηστὴν αὐτοῦ, ἀλλ' αὕτη πάντοτε κρύπτεται καὶ ἀπὸ αὐτῶν τῶν συγγενῶν του. Ἀλλὰ τὸ ἔθος τοῦτο ἐκλείπει κατ' ὀλίγον.

ΟΙ ΕΝ ΔΙΓΙΝΗ

## ΥΠΟΓΕΙΟΙ ΤΑΦΟΙ

Περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι τάφων πραγματευόμενος ὁ μακαρίτης καθηγητὴς κ.